

OD REDAKCJI

DOI: 10.21697/fp.2020.1.01

Dział tematyczny aktualnego numeru „Forum Pedagogicznego” brzmi: „Świat dziecka i doświadczenia nauczycieli we wczesnej edukacji”. Jego problematyka obejmuje zagadnienia związane z szeroko pojętą wczesną edukacją dziecka. W ostatnich latach można zauważyć wzmożone wysiłki naukowców, nauczycieli i rodziców w celu zrozumienia mechanizmów i uwarunkowań rozwoju dziecka. Dzięki temu podejmowane w edukacji zmiany mają szansę natrafić na świadomość pedagogiczną bardziej otwartą, nowoczesną, wrażliwą na potrzeby dziecka i sprzyjającą uczeniu się w środowisku społecznym przedszkola i szkoły podstawowej.

W omawianym dziale znalazło się 11 tekstów. Pierwsze pięć oscyluje wokół tematyki związanej ze światem dziecka, jego doświadczeniami w środowisku szkolnym, kształtowaniem się jego wewnętrznych zasobów i kompetencji społecznych. Tę część otwiera artykuł Zuzanny Zbróg (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) zatytułowany *Organizowanie środowiska edukacyjnego sprzyjającego ujawnianiu i rozwijaniu kreatywności dziecięcej*, w którym Autorka w oparciu o metaanalizę 210 badań w zakresie rozwijania kreatywności dziecka wyodrębniła te cechy środowiska fizycznego i pedagogicznego, które stymulują kreatywną aktywność ucznia. W zakresie środowiska fizycznego istotne jest elastyczne wykorzystanie przestrzeni, czasu, dostępność odpowiednich materiałów i uczenie się poza przedszkolem/szkołą. W obszarze środowiska pedagogicznego Autorka zwraca uwagę na następujące elementy: nieprecyzyjne planowanie, uczenie się oparte na grach i zabawach, respektowanie dziecięcych potrzeb i podmiotowe relacje między nauczycielami a uczniami. Zaproponowane rekomendacje, będące efektem przeprowadzonych analiz, mogą stanowić ważne wsparcie dla praktyki wczesnej edukacji.

Następne dwa teksty dotyczą funkcjonowania psychospołecznego ucznia po ukończeniu edukacji wczesnoszkolnej. W artykule pt. *Kierunki zmian samooceny uczniów o zróżnicowanych doświadczeniach edukacyjnych* Renata Michalak (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu) przedstawia wyniki badań empirycznych dotyczących procesu kształtowania się samooceny uczniów w sytuacji przejścia z edukacji zintegrowanej do edukacji przedmiotowej. Główny wniosek z badań odnosi się do konstatacji autorki, że „u wszystkich dzieci bez względu na rodzaj stymulacji ich aktywności na etapie edukacji wczesnoszkolnej odnotowano spadek poziomu samooceny”. Z tą tezą wiąże się tematycznie artykuł Moniki Kupiec (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie) pt. *Nauczycielski obraz młodszego ucznia na progu czwartej klasy*, który pokazuje problem przekroczenia drugiego progu szkolnego z punktu widzenia nauczyciela. Autorka przyjęła perspektywę fenomenograficzną w badaniach, których

przedmiotem jest sposób spostrzegania przez nauczyciela języka polskiego młodszego ucznia klasy IV, jego wiedzy, kompetencji i funkcjonowania w sytuacjach uczenia się. Wyniki badań pokazały, że nauczycielki identyfikują zasoby młodszych uczniów w kategoriach „braku”, jako niewystarczające lub nieadekwatne. Zapewne taki nauczycielski obraz młodszego ucznia klasy IV nie sprzyja budowaniu jego poczucia samooceny, sprawstwa i podmiotowości w procesie edukacji.

Kolejny artykuł dotyczy problemu o zasięgu globalnym, jakim jest zmiana klimatu na świecie. Małgorzata Kowalik-Olubińska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) przedstawiła tekst zatytułowany *Dzieci w obliczu zmiany klimatu – obraz dziecięcej partycypacji w raportach międzynarodowych organizacji pozarządowych*. Autorka prezentuje rekonstrukcję modelu partycypacji dziecka-aktora społecznego w działaniach na rzecz przewyciężania skutków zmian w świetle wybranych raportów międzynarodowych organizacji pozarządowych. W artykule poddano analizie trzy aspekty występujące w raportach: model partycypacji dzieci, narrację określającą ten model oraz granice dziecięcej partycypacji. Autorka postuluje o podmiotowe podejście do dziecka i umożliwienie mu angażowania się w działania dla środowiska lokalnego i społecznego, a także włączenie do programów kształcenia treści eksponujące ważny problem dotyczący całej ludzkości, jakim jest zmiana klimatu.

W artykule zatytułowanym *Dziecko w świecie wartości. Spektakl teatralny jako narzędzie wychowawcze* Anna Sanecka (Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu) przedstawia rozważania z pogranicza pedagogiki teatru, kultury i pedagogiki aksjologicznej. Spektakl teatralny z dużą siłą oddziałuje na młodego widza, rozwijając jego emocjonalność, wrażliwość na innych, empatię, a przez to służy promowaniu wartości moralnych, społecznych i duchowych. Edukacja teatralna powinna znaleźć swoje stałe miejsce w procesie kształtowania osobowości dziecka i wychowania do wartości na etapie wczesnej edukacji.

Katarzyna Błażejewska (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) napisała artykuł pt. *Praca domowa uczniów w edukacji wczesnoszkolnej*. Problematyka zadawania pracy domowej w ostatnich latach budzi wiele emocji, szczególnie wśród rodziców, a także nauczycieli i dzieci. Autorka przedstawiła rozważania dotyczące cech, funkcji, warunków i sposobów zadawania pracy domowej zarówno w świetle klasycznej literatury pedagogicznej jak i współczesnych koncepcji oraz badań empirycznych. Praca domowa jako ważny element procesu edukacji musi przybrać nowy kształt, dostosowany do potrzeb dzieci, ich zainteresowań, z uwzględnieniem nowych technologii, wspierający kreatywność, aktywność i podmiotowość w procesie edukacji dziecka.

Kolejne pięć artykułów tworzy drugą część działu tematycznego i koncentruje się wokół problematyki pedeutologicznej, a w szczególności dotyczy nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Pierwsze dwa teksty z tej części odnoszą się do rozważań na temat kandydatów do zawodu nauczyciela wczesnej edukacji. Ewa Kochanowska (Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej)

jest autorką artykułu pt. *Wymiary profesjonalizmu nauczyciela wczesnej edukacji z perspektywy kandydatów do zawodu*. Przedstawione rozważania i analizy są rekonstrukcją rozumienia profesjonalizmu nauczycielskiego w świetle przeprowadzonych badań jakościowych wśród studentów pierwszych lat pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Wskazano na cztery wymiary profesjonalizmu w rozumieniu badanych studentów: poznawczy, działaniowy, osobowościowy i etyczny. E. Kochanowska formułuje postulaty dotyczące kształcenia przyszłych nauczycieli, które mogą stanowić inspirację do budowania ich przyszłego profesjonalizmu zawodowego.

Drugi spośród wskazanych powyżej pięciu artykułów napisany został przez Ewę Kulawską (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) i dotyczy empirycznej weryfikacji poziomu prężności psychicznej i jej korelatów, charakteryzujących studentów kończących studia z pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej w dziewięciu uczelniach wyższych w Polsce. Wyniki badań wskazują, że prężność psychiczna jest pozytywnie związana z dobrostanem psychicznym studentów, a negatywnie z natężeniem stresu odczuwanym w życiu codziennym. Prężność psychiczna może być traktowana jako ważny zasób osobowy przyszłych nauczycieli wczesnej edukacji i rozwijana na etapie przygotowania do zawodu.

Magdalena Grochowalska (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) zaprezentowała artykuł pt. *Początkujący nauczyciel przedszkola we wspólnocie zawodowej. Od niepewności ku pełnemu uczestnictwu w socjokulturowych praktykach*. Celem artykułu jest opisanie sytuacji młodych nauczycieli przedszkola w poznawaniu i uczeniu się profesji poprzez uczestnictwo we wspólnocie nauczycieli. W kontekście podjętych rozważań akcentuje się proces tworzenia takiej wspólnoty, jej cechy w aspekcie socjokulturowym, poprzez włączanie nowicjuszy w sieć interakcji interpersonalnych. Przedszkole jest charakteryzowane jako organizacja w metaforze kulturowej, w której współpraca i zaufanie wyznaczają ramy funkcjonowania nauczycieli. Kluczową rolę pełni wsparcie profesjonalne, emocjonalne i społeczne, otrzymywane we wspólnocie nauczycieli.

Następny tekst pt. *Obraz szkolnej codzienności nauczycielek edukacji wczesnoszkolnej* zawiera opis codzienności nauczycieli wczesnej edukacji, jego autorką jest Ewa Sosnowska-Bielicz (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie). W artykule autorka prezentuje wyniki badań własnych prowadzonych w paradygmacie interpretatywnym wśród 14. nauczycielek klas I-III szkoły podstawowej. Analizie poddano refleksje nauczycielek dotyczące szkolnej rzeczywistości, sposobu spostrzegania własnego miejsca pracy, doświadczanych tam przeżyć, percepcji siebie i innych. Nauczycielki wskazały na negatywne i pozytywne aspekty pełnienia roli nauczyciela dzieci. Wśród wyrażonych opinii przeważają głosy pozytywne w formie akceptacji siebie i swojej pracy. Źródłem zadowolenia z pracy jest kontakt z dziećmi, obserwowanie i wspieranie ich rozwoju, podejmowanie twórczych działań i realizowanie pasji osobistych.

Ostatni w tej części i w całym dziale tematycznym artykuł został napisany przez Damiana Labiaka (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), który opatrzył go tytułem *Nauczycielskie koncepcje doświadczeń edukacyjnych w kontekście edukacji muzycznej w klasach I-III*. Autor podejmuje próbę rekonstrukcji rozumienia i konceptualizacji doświadczenia edukacji muzycznej przez 21. nauczycieli klas I-III. D. Labiak przeprowadził badania jakościowe w podejściu fenomenograficznym, które pozwoliły na wyodrębnienie czterech kategorii odnoszących się do doświadczeń nauczycieli: kompetencje muzyczne nauczyciela, realizacja treści nauczania, rozwijanie aktywności muzycznej, uczestnictwo w kulturze. Autor formułuje wnioski dotyczące przygotowania przyszłych nauczycieli i podniesienia jakości kształcenia w zakresie edukacji muzycznej.

Podsumowując, wyrażam podziękowanie wszystkim Autorom tekstów w dziale tematycznym „Świat dziecka i doświadczenia nauczycieli we wczesnej edukacji” za podjęty wysiłek naukowy, zaprezentowane koncepcje, analizy, badania mające na celu poszukiwanie odpowiedzi na pytania dotyczące współczesnego obrazu dziecka, w jaki sposób pomagać dziecku w kreowaniu jego podmiotowości, kreatywności oraz budowaniu potencjału dobra indywidualnego i społecznego. Należy zwrócić uwagę na formułowane postulaty, sprzyjające temu, aby w środowisku edukacyjnym dziecko mogło być akceptowane jako kompetentny uczestnik interakcji społecznych i podmiot własnego rozwoju. Autorzy zwracają uwagę na sytuacje napięcia między potrzebami dziecka, ich chęcią poznawania świata, doświadczaniem samodzielności a rygorystycznymi wymaganiami, kontrolą i oczekiwaniem z góry ustalonych rezultatów. Dlatego potrzebna jest zmiana spostrzegania kulturowo-społecznej roli dzieci, a także modyfikacja środowiska przedszkola i szkoły jako miejsca rozwoju, wzrostu i radości ze współbycia z innymi. Aby ta teza została urzeczywistniona potrzebne jest promowanie wśród nauczycieli odważnego budowania własnej tożsamości opartej na wartościach wolności, odpowiedzialności i sprawstwa, a także transgresyjne otwarcie na przekraczanie ustalonych wzorów działania. Poprzez kreatywne, twórcze działania, podejmowanie nieodkrytych szlaków w relacjach z dziećmi, nauczyciel będzie w stanie współtworzyć edukację sprzyjającą odkrywaniu i rozumieniu świata przyrody, nauki i kultury.

Ewa Kulawska*

ORCID ID: 0000-0002-0794-6953

* Dr Ewa Kulawska, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Nauk Pedagogicznych; e-mail: e.kulawska@uksw.edu.pl.

Dalszą część prezentowanego numeru „Forum Pedagogicznego” otwiera dział „Artykuły i rozprawy”, w którym zamieszczono tylko jeden tekst. Jest to artykuł autorstwa Małgorzaty Wałęjko pt. *Wojciecha Chudego aksjologia wychowania*. Autorka poświęciła przypomnieniu wybranych poglądów filozoficzno-pedagogicznych swojego Mistrza.

W dziale „Colloquia” publikujemy dziewięć tekstów w języku angielskim. Ich tematyka jest dość zróżnicowana. Jako pierwszy przedstawiamy artykuł Jarosława T. Michalskiego pt. *Contemporary theories of teaching religion. Between tradition and modernity*. Autor zabiera głos w sprawie szkolnego nauczania religii, które niewątpliwie znajduje się w Polsce w coraz bardziej pogłębiającym się kryzysie, i to nie tylko z powodu wzrastającego poziomu zsekularyzowania życia społecznego i indywidualnego. Rzadko kiedy zwraca się uwagę na samo nauczanie jako możliwą przyczynę dystansowania się młodych ludzi wobec religii. J.T. Michalski dokonuje najpierw przeglądu teorii wyjaśniających nauczanie i uczenie się treści religijnych w warunkach edukacji szkolnej, zwracając uwagę zarówno na ich mocne, jak i słabe strony. Następnie przedstawia wielowymiarową teorię nauczania jako wartą rozważenia propozycję, która jego zdaniem najlepiej czyni zadość nie tylko złożoności procesu nauczania i uczenia się religijnego, lecz także swoistości jego przedmiotu.

Autor drugiego artykułu znany jest czytelnikom ze swoich dwóch wcześniejszych tekstów opublikowanych w „Forum Pedagogicznym”. Tym razem Kai Horsthemke zajął się tematem *Global citizenship education and the idea of diverse epistemologies*. W artykule skontrastowane zostały trzy współcześnie szeroko dyskutowane koncepcje globalnego wychowania obywatelskiego – kosmopolityzm, lokalizm i relacjonizm, z postkolonialną ideą różnorodności epistemologicznej, która zdaniem autora powoduje w dziedzinie nauki zacieranie się różnicy między wiedzą a niewiedzą. Na tej podstawie K. Horsthemke postuluje wprowadzenie ścisłego rozgraniczenia między wewnątrz naukowymi kryteriami wiedzy a jej społecznymi determinantami. Te ostatnie nie powinny jego zdaniem wpływać na status naukowy wiedzy.

W następnym artykule Rafał Włodarczyk rozważa postulowane przez Janusza Korczaka prawo dziecka do szacunku, zwracając uwagę na mającą je uzasadnić argumentację „Starego Doktora”. Tytuł jego opracowania brzmi: *Korczak's postulate and justification for the child's right to respect. Resume on pedagogical deontology and pedagogy of asylum*. Jak wskazano w podtytule, perspektywą, z której R. Włodarczyk rozpatruje kwestię praw dziecka, jest deontologia pedagogiczna, a dokładniej rozwijana przez niego koncepcja pedagogii azylu. Pomimo filozoficznego charakteru, a może właśnie z tego powodu, rozważania autora wykazują się wyjątkową aktualnością w kontekście współczesnej praktyki edukacyjnej, w której za niewystarczające należy uznać działania pedagogiczne oparte na intuicji i/lub przekonaniach, bez dociekania rozumem jego racjonalnych powodów.

Piotr Magier w artykule zatytułowanym *Meta-subject research in Polish pedagogy. Introduction to the subject matter* przedstawia dorobek polskiej pedagogiki w zakresie badań metaprzmiotowych. Autor przyjął do analizy pięć problemów: genezę, rozwój, definicje, funkcje i specyficzne problemy metodologiczne związane z badaniami metaprzmiotowymi. Jak stwierdza się we wstępie, artykuł w języku angielskim ma za zadanie nie tylko uprzystępnienie naukowej twórczości polskich pedagogów, lecz również dostarczenie inspiracji do dalszych eksploracji.

Piąty w kolejności artykuł w części „Colloquia” wyszedł spod pióra Anny H. Fidelus i nosi tytuł *Integrating ex-prisoners in the local community*. Autorka zastanawia się w nim nad skutecznością pomocy udzielanej osobom opuszczającym placówki penitencjarne. Pomoc ta nakierowana jest na (re)integrację tych osób w ich środowisku lokalnym, przez co, z jednej strony, będą uchronieni przed powrotem do popełniania przestępstw, z drugiej zaś, otrzymają możliwość (re)adaptacji społecznej.

Joanna L. Pękala w artykule pt. *Ethical education in teacher studies – pilot study analysis* przedstawia analizę badania pilotażowego, którego celem było określenie poziomu wiedzy i kompetencji etycznych studentów kierunków nauczycielskich. Zdaniem autorki u badanych wyraźnie uwidoczniają się braki w przygotowaniu etycznym do wykonywania zawodu nauczyciela. Braki te są spowodowane po części metodami stosowanymi podczas kursów etyki w szkołach wyższych, po części zaś doborem treści, a dokładniej teoretycznym charakterem wiedzy związanej z różnymi nurtami filozoficznymi, co ogranicza możliwość kształtowania praktycznych umiejętności etycznych studentów.

Następny artykuł to opracowanie Martyny Czarneckiej pt. *Mental health of children and youth – examples of actions in the area of prevention and mental health promotion in Polish schools*. Autorka zaprezentowała w nim przykłady programów realizowanych w polskich szkołach, których celem jest profilaktyka i promocja zdrowia psychicznego wśród dzieci i młodzieży.

Również środowiska edukacyjnego, ale nieco innego i od innej strony, dotyczy artykuł Elżbiety Kwiatkowskiej pt. *Gifted child in kindergarten – assessment pitfalls*. Chodzi w nim o dość popularny we współczesnej literaturze problem identyfikacji dzieci zdolnych w przedszkolu. E. Kwiatkowska rozważa to zagadnienie od strony różnych teorii zdolności, ilustrując swoje analizy danymi zgromadzonymi metodą studium przypadku.

Dział „Colloquia” zamyka artykuł Moniki Żak-Skalimowskiej, zatytułowany *Creative attitude of pedagogy students and its relationship with metalearning competence*. Autorka postawiła w nim sobie za cel udzielenie odpowiedzi na tytułowe pytanie: Czy przyszli nauczyciele mają kompetencje w zakresie umiejętności metauczenia się? Aby odpowiedzieć na to pytanie, przeprowadziła wśród studentów pedagogiki badanie, którego przedmiotem były z jednej strony umiejętności zarządzania własnym procesem uczenia się, z drugiej zaś postawa twórcza, którą zakłada się w metauczeniu się. Wyniki badania potwierdziły istnienie statystycznego związku

między obydwoma wskaźnikami, co oznacza, że każdy z nich pociąga za sobą współwystępowanie drugiego. Na tej podstawie M. Żak-Skalimowska przyjmuje, że studentom pedagogiki można przypisać posiadanie kompetencji metauczenia się.

W dziale „Recenzje” i „Kronika” umieszczono jeden odpowiednio artykuł recenzyjny i sprawozdanie.

Dariusz Stępkowski*

ORCID ID: 0000-0002-6855-1517

* Dr hab. Dariusz Stępkowski, prof. UKSW, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Nauk Pedagogicznych; e-mail: d.stepkowski@uksw.edu.pl.